גליון 607 שנה י"ח מסעי

מסביב לשולחן

נושא השבוע: **ישוב ארץ ישראל**

המקור בפרשה: **והורשתם את הארץ (לג נג)**
וברמב"ן עה"ת שם

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א
מראשי ישיבת קול תורה

בענין ישוב ארץ ישראל

במשנה ריש גיטין איתא, דהמביא גט מחו"ל תיקנו חכמים שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, וע"ש במשנה גבולות ארץ ישראל לענין זה. והנה בתוס' שם מבואר דהדבר תלוי בארץ ישראל שכיבשו עולי בבל, ומקום שכיבשו עולי מצרים ולא כיבשו עולי בבל, הרי הוא כחו"ל, שכיון שלא כבשום עולי בבל אין ת"ח מצויין שם ואין בי"ד קבועין שם.

אולם ברמב"ם תרומות פ"א ה"ז הביא הגבולות של כיבוש עולי מצרים, וע"ש בכס"מ שמקורו מהמשנה בגיטין שם, וצ"ע מה ראה הרמב"ם לפרש שגבולות אלו הם מעולי מצרים, והרי מסתבר כמש"כ התוס' דתלוי בעולי בבל, שתלוי היכן יש ישוב בארץ". ואין לומר דתלוי במקום שיש קדושת ארץ, דהא קדושה ראשונה של עולי מצרים לא קדשה לעתיד לבא, ולענין מצוות התלויות בארץ הולכים אחר כיבוש עולי בבל, ומה ראה הרמב"ם לפרש המשנה בגיטין שתלוי בכיבוש עולי מצרים.

ונראה בזה, דהנה יש לחקור בדין ישוב ארץ, אם דינו כדין מצוות התלויות בארץ, ותלוי בדיני הקדושה של ארץ ישראל, או דזה דין אחר שתלוי במציאות של ארץ, והיינו ארץ ז' עממין שהובטח לאברהם, והטעם לזה י"ל שתלוי במעלת ארץ מצד הטבע, שעליה נאמר שהיא ארץ שה' אלקיך דורש אותה מראשית שנה וכו' (דברים י"א י"ג), וי"ל דמעלות אלו עם כל המעלות שמנו חז"ל תלוים במציאות.

והנה מדברי התוס' בגיטין שם יש להוכיח דגם ישוב ארץ וגם חיבת ארץ הכל תלוי בדין הקדושה, דהנה בתוס' שם הוכיחו מהא דרב אבא היה מנשק כיפי דעכו, שבעכו היה קדושה שניה של עולי בבל, ובריטב"א בגיטין שם כתב, דהא דרב אבא מנשק כיפי דעכו, הוא משום חיבת ארץ, וזה תלוי בכיבוש עולי מצרים. ומהתוס' מבואר דדין חיבת הארץ תלויה בקדושת ארץ. וע"ש בתוס' שהוכיחו עוד דעכו נכבשה בידי עולי בבל, מהא דרבנן הוי מיפטרי מהדדי בעכו, ומבואר דלדעת התוס', גם האיסור לצאת מארץ לחו"ל תלוי בדין קדושת ארץ.

אמנם ברדב"ז (הל' סנהדרין פ"ד ה"ו), על מש"כ הרמב"ם שם שכל ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים רואיה לסמיכה, וכ' הרדב"ז דהכונה אע"פ שלא החזיקו בה עולי בבל, ואע"ג דאינה כארץ לענין תרו"מ וקצת דברים, לענין סמיכה הרי היא כארץ, וכן לענין הדר בארץ והנקבר בה ולשאר קדושת ארץ דינם שוה, וכבר הארוך בזה בעל כפתור ופרח, עכ"ד. ומבואר דגם המעלות וישוב ארץ תלוי בעולי מצרים, וכ"כ ברמב"ן בגיטין שם בהשמטות, שאע"פ שלא כבשו עולי בבל, ואינה בכלל ארץ לענין תרו"מ, מ"מ בחיבתה עומדת ובקדושתה עומדת לענין ישיבתה ודיירתה.

והנה שיטת הרמב"ם דלא מצינו בתורה מצות ישוב ארץ, והרמב"ן בסה"מ (מ"ע ד') מאלו שהרמב"ם השמיטם, מנה אותה מקרא דוירישתם אותה וישבתם בה. ולרמב"ם כל הדינים של ישוב ארץ, דהיינו מה שאסור לצאת מארץ וכל מה שהקילו מחמת ישוב ארץ (עי' גיטין ח ב), הכל מדרבנן, כמבואר בפאת השלחן (א' סקי"ד). ובהדיא כתב הרמב"ם (מלכים פ"ה ה"ז) ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים, הרי דגם מדרבנן ליכא מצוה אלא איסור לצאת, כמבואר שם (ה"ט), ומ"מ הביא שם (הי"ב) מה שאחז"ל לעולם ידור אדם בארץ, אבל אינו חיוב, אלא משום מעלת ארץ.

וע"ש ברמב"ם שאחרי שכתב בה"ט אסור לצאת מארץ, כתב שם בה"י גדולי החכמים היו מנשקים וכו', ובהי"א אמרו חכמים כל השוכן בארץ עוונותיו מחולים וכו'. ומשמע מכל זה, דמעלת ארץ וישוב ארץ תלוים זה בזה, וכן נראה מסברא, שמאחר שליכא מצוה בתורה לגור בארץ, א"כ ענינים אלו אינם שייכים לגדרי המצוות בתלוים בארץ כלל, אלא שלעולם הוא מעלה גדולה לגור בארץ, ויש בה קדושה וסגולות, ומחמתם אסרו חז"ל לבן ארץ לצאת, וכן עשות קולות כדי לקיים בישראל מעלות אלו. וחזינן ברמב"ם [מדלא חילק בענין], שגם מקומות שאינם בכלל קדושה למצוות, אם הם בעצם השם ארץ ישראל, יש בהם מעלת אלו, ושם זה בסתמא הוא על כל ארץ ז' עממים שכבשו עולי מצרים, ועי' רמב"ם עבדים פ"ח ה"ט.

ולפ"ז נראה, דס"ל לרמב"ם דדין בפני נכתב שתלו חז"ל באר"י, משום דשכיחי בתי דינים לקיימו, תלוי במעלת ישוב ארץ, דכיון שחז"ל אמרו לעולם ישכון אדם בארץ אפילו בעיר שרובה עכו"ם, ואסרו על כל מי שקבע שם ישובו דשוב אסור לצאת, הרי בודאי שכיחי שם ישראל אע"פ שלא כבשום עולי בבל, דהא לא איכפ"ל בקדושת ארץ לתרו"מ אלא בקיום הישוב, והרי חז"ל אמרו דאפי' בעיר שרובו עכו"ם, יותר טוב לגור בארץ, כ"ש שמצוי גם רובו ישראל בלא שכבשו, ולכן מסתבר לרמב"ם שזה תלוי במקומות שמצוה ומעלה לגור שם.

וכן נראה מפשטות הסוגיא בגיטין (ח' א'), דדין ארץ הנאמר לגבי בפני נכתב, הוא אותו ארץ כמו ארץ שאסור לצאת ממנה, דאמרינן שם דר"מ שאמר עכו כארץ לגיטין, היינו ולא לעבדים, שאע"פ שהמוכר עבדו לחו"ל יצא לחירות, מ"מ בעכו אינו כן. ולכאו' אמאי פשיטא לגמ' דהא דקאמר ר"מ לגיטין היינו לאפוקי עבדים, ודילמא כוונתו לאפוקי תרו"מ. ומבואר כנ"ל דגבולות ארץ לענין גיטין תלויות בגבולות ארץ לענין איסור לצאת ממנה, ולהכי דייקו דר"מ חולק רק לגבי גיטין, ומודה לענין עבדים, אבל לענין תרו"מ אף לחכמים אינו תלוי זב"ז.

אמנם בשם הגר"ח כתבו על מש"כ הרמב"ם שכשם שאסור לצאת מארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות, שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו (מלכים ספ"ה), והנה בגמ' (כתובות קי"א א), איתא העולה מבבל לארץ עובר בעשה, והרמב"ם שינה מלשון הגמ' וכתב רק על שאר הארצות ולא על ארץ, וצ"ע למה לא הביא המימרא כצורתה.

ואמר הגר"ח ע"פ התוס' כתובות שם, שאע"ג דהקרא נאמר בגלות ראשון, י"ל דבגלות שני נמי קפיד. והנה אם אמרינן דקדושה שניה לא קידשה לעת"ל, א"ש דכשם שבגלות ראשון שאין לארץ קדושה נאסרו בעשה אפי' לעלות לארץ, כך גם בגלות שני, אבל אם קדושה שניה קידשה לעת"ל, יקשה כיצד ילפינן מגלות ראשון, ודילמא רק בגלות ראשון שלא היתה קדושה באר"י, נאסר שלא לעלות אפילו לארץ, אבל בגלות שני אחרי כיבוש עולי בבל, הא נתקדשה הארץ לעת"ל ואין ראיה לאסור לעלות לארץ. ולכן כתב הרמב"ם שהאיסור רק לשאר הארצות, שמפרש דהגמ' בכתובות שם קאי למ"ד קדושה שניה נמי בטלה, ולפיכך ילפי' גלות שני מגלות ראשון, אבל הרמב"ם שפסק דלא בטלה, בע"כ פסק העשה רק לגבי שאר הארצות ולא לגבי בבל. והנה למש"נ הרי דין ישוב ארץ אינו תלוי כלל בקדושה שניה אלא בקדושת עולי מצרים, וזה דלא כהגר"ח. ובעיקר קו' הגר"ח עי' בכס"מ ובלח"מ שם, ועי' פאת השלחן (א' סס"ק יד).

(ברכת אברהם גיטין, ע"ש תוספת דברים)

עיון הלימוד

הרה"ג מרדכי קרליבד

במצות ישוב ארץ ישראל א.
כיבוש הארץ ב. הדיורין בארץ

והורשתם את הארץ וישבתם בה. [פל"ג פנ"ג]

פרש"י שנצטוו ישראל להוריש את הארץ, וע"ז באה ההבטחה לאמר שיזכו לישב ולהתקיים בה, ברם הרמב"ן בנימוקיו הוציא מזה מצות עשה במנין המצוות, והוא שנצטוינו לישב בא"י ולירש אותה, והפליגו רבותינו במצות היישיבה בא"י, ואסרו לצאת ממנה לחו"ל, וכ"ה במצוות הנוספות להרמב"ן מצוה ד' שנצטוינו בכיבושה ובישובה, ונצטוינו שלא להניח את הנכרים בא"י אלא להושיב בה שבטינו, יעו"ש בארוכה.

ואשר יראה בזה, דבמצות ישוב א"י נצטוינו בב' מצוות חלוקים, והדברים מבוארים מתוך דברי הרמב"ן בספה"מ שם, חדא שהוא דין בהארץ עצמה שתהא !כבושה תחת ידי ישראל!, כלשון הרמב"ן שלא נניח לאחד מזולתינו לישב בה אלא נושיב בה את שבטינו, וזהו מילתא דשייכא מהלכות הכיבוש, שתהא כל ישראל כבושה תחת ידי ישראל, ודבר זה אינו מסור ליחידים אלא הוא דין על הציבור לקיים דין זה.

ודין נוסף המוטל אקרקפתא דגברא, הוא !לדור בא"י!, ודין זה אינו מחמת לתא דהארץ עצמה, אלא על הגברא רמי שיהא קובע דיוריו בא"י, [ומצוה זו תתקיים אף כשיש עוד נכרים הדרים בארץ], וזהו הא דאיתא בכתובות קי: דיכול לכוף את אשתו לעלות לא"י וכן יכול לכופה לעלות לירושלים, דזהו מחמת מעלת המקום וקדושת הארץ וירושלים, כמבואר בחת"ס יו"ד סי' יו"ד [ד"ה והנה] ובאבנ"ז יו"ד סי' תנ"ד, ועמש"נ בפרשת תולדות [פכ"ו פ"ב].

[והנה בסוטה יד. איתא שנתאוה משה ליכנס לארץ, ופריך וכי לאכול מפריה הוא צריך וכו', יעו"ש, והקשה הגאון הרוגאצ'ובער (הו"ד בספר זכרון פחד יצחק), למה לא אמר שרצה לקיים מצות ישוב א"י, וביאר דעיקר מצות ישוב א"י הוא מחמת לתא דכיבוש הארץ, והלא שבט לוי אינו בכלל כיבוש הארץ, ולזה שבט לוי אינו בכלל מצות ישוב א"י, אולם למש"נ הלא יש דין נוסף לקבוע דיורין בארץ ישראל מלבד דין הכיבוש].

נמצא למש"נ דהנך שני דיני ישוב א"י חלוקים המה ביסודם, דהמצוה על הגברא לדור בא"י אינו שייך כלל לדין כיבוש וקנין ישראל בה, ואף טרם הכיבוש שעוד לא נתקדשה הארץ למצות התלויות בה, כבר קדושת א"י עליה מאז הובטחה לאבותינו, אולם דין זה שתהא כבושה כל ארץ ישראל תחת יד ישראל, י"ל דסגי לזה במה שנתקדשה בקדושת הכיבוש, דע"י הכיבוש חייל בה קדושת א"י מדכתיב כל המקום אשר תדרוך וגו' וכמש"נ.

ונפ"מ גם לאידך גיסא, לעניין המצוה לדור במקום שכבשוהו ונתקדש בקדושת א"י ואינו מן הארץ המובטחת, [וכן בסוריא למ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש], דמצות ישוב א"י שיסודה בהארץ עצמה שתהא מיושבת בישראל ולא בנכרים, זה איכא אף בכל מקום שכבשוהו, ברם מצות קביעת דיורין בא"י שיסודה לדור בקדושת הארץ, אין קיומה אלא בהארץ המובטחת, ולא במקום שנתקדש בכיבוש, וכדברי הרדב"ז.

והגאון הרוגאצ'ובער [בספר הנ"ל] העיר דבב"ק פ: איתא דמצות לקנות בית בא"י משום מצות ישוב א"י, ובגיטין ח: איתא דמצוה לקנות שדה בסוריא משום ישוב א"י [למ"ד דשמיה כיבוש], וצ"ב למה כאן נקט בית וכאן שדה, [ועתת"ס גיטין ח. שכתב דבסוריא אין מצוה לקנות בית, עפי"ד שם דכל האיסור ליתן חניה בקרקע הוא רק בארץ המובטחת, ועכ"ז מצוה לקנות שדה משום מצות תרו"מ, והוא חידוש].

ולמש"נ ניחא מאד, דהלא בא"י מלבד קיום דין הישיבה שמדין כיבוש, עוד מצוה איכא שיהא קובע דיוריו בא"י, ולזה נקט מצות קנין בית, שע"י הבית הרי הוא דר בקביעות בארץ ישראל, ברם בסוריא אין קיום מצות דיורין, שהרי סוריא אינה מהארץ המובטחת, ואך שמצוה ליישבה תחת ידי ישראל, כיון שנתקדשה בקדושת כיבוש, ולזה נקט שדה דכל מצותה אינו אלא בקנין הקרקע עצמה ולא בגוף הדיורין.

[ועי' במרחשת בח"א סי' כ"ב, דאין מצות ישוב א"י אלא בקנין קרקע (כדכתיב וירשתם אותה וישבתם בה), דלמש"נ הוא מהלכות כיבוש שתהא כבושה תחת יד ישראל, אך דין נוסף הוא דין דיורין וכמש"נ, ועי' בגיטין ח. דהמוכר עבדו לחו"ל יצא לחירות, ודנו רבוותא אם משום ביטול המצוות או משום ביטול ישוב א"י, עי' גיטין ב. ובראשונים, הגם דאין לעבד קרקע מ"מ מחויב לדור בה, חדא מדין כיבוש, ושנית מדין דיורין בא"י כמש"נ].

דבר העורך

מבחינת בני ישראל, יציאת מצרים הייתה שלב לא ברור, בני ישראל עדיין לא ידעו מה היא קדושה, מה היא ארץ ישראל ומה הם חיי תורה, אולם הם ידעו כמה רע היה להם במצרים. לפיכך היתה יציאת מצרים לגביהם בבחינת "מסעיהם למוצאיהם". מטרת המסע היתה ל"מוצאיהם", לצאת ולברוח ממצרים.

לעומתם, משה רבינו ידע כמה טוב יהיה להם בארץ ישראל, ואלו חיים מאושרים עתידים להיות להם באם יחיו על פי התורה בקדושה ובטהרה. לכן נאמר: "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם", יציאתם היתה למען המטרה של "למסעיהם" – לנסוע ולהגיע לחיים של תורה בארץ הקודש.

למעשה, קיימת משמעות נוספת ועמוקה למילים: "מסעיהם למוצאיהם". בני ישראל הבינו, שבראש ובראשונה, עליהם לא רק להפטר משעבוד מצרים ומהצרות, אלא יש לצרף לכך מטרה רוחנית נעלה, להתנתק מטומאת מצרים. זוהי משמעות "מסעיהם למוצאיהם" – לנסוע כדי לצאת. ואכן, כך הוא סדר העבודה ברוחניות: תחילה "סור מרע", ולאחר מכן "עשה טוב". תחילה יש לעקור את השרשים הרעים, את ההנהגות שרכשו במצרים ולהטהר מהטומאה ששרתה שם. לאחר מכן יש לפנות ל"עשה טוב", להזדכך ולהטהר כדי להיות ראויים לקדושת התורה ולקדושת ארץ ישראל.

מסע בני ישראל ממצרים לארץ ישראל משמש גם דוגמא למסעו של כל אדם בחייו. מסע שראשיתו בימי הילדות והנערות וסופו בפתחו של העולם הבא. אנו יודעים שיצר לב האדם רע מנעוריו. הבורא שולח את היצר כדי להעמיד אותנו בנסיונות, ומטרת חיינו היא ללכת צעד אחרי צעד, מסע אחרי מסע, להתגבר, להתקדש ולעלות במעלות הרוחניות במשך כל החיים. זהו מסע ארוך של עלייה, שבמהלכו על האדם לברוח מכל אשר שייך לטומאה ולעבירות, ולהתדבק רק בתורה ובמצוותיה. (ערכים)

שלמה יצחק הלוי רוזנשטיין

ציוף

ציוף הוצאה לאור – נתן פלדמן

הופיע

השידוך

מאת הרב נתן שפיר

בהכוונתו של הרב שמחה כהן

שליט"א מחב"ס הבית היהודי

להשיג בחנויות המובחרות

ת.ד. 41068 ירושלים - עורך ראשי: הרב שלמה רוזנשטיין - אין לקרוא בשעת התפילה וקריה"ת או ע"ח סדרי הישיבה - אין להסתמך להלכה למעשה על הדברים המובאים כאן

מנהגים

הרה"ג אליקום דבורקס

איסור יציאה לחו"ל

מקור האיסור וטעמו

כתב הרמב"ם בהלכות מלכים פ"ה ה"ט "אסור לצאת מא"י לחו"ל לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ וכן יוצא הוא לסחורה, אבל לשכון בחו"ל אסור אלא אם כן חזק שם הרעב וכו', ואעפ"י שמותר לצאת אינה מידת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כליה למקום". מקור דברי הרמב"ם מהגמ' בבא בתרא דף צ"א "ת"ר אין יוצאין מא"י לחו"ל אלא אם כן עמדו סאתים בסלע, א"ר שמעון אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח אבל בזמן שמוצא ליקח אפילו עמדה סאה בסלע לא יצא, וכן היה רשב"י אומר אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ לחו"ל", וכתבו האחרונים דמה שכתב הרמב"ם אסור לצאת לחו"ל לעולם לומר שאיסור זה נוהג גם בזה"ז ולא דווקא בזמן שביהמ"ק קיים אם בגלל מצוות התלויות בארץ ואם מפאת עצם קדושת הארץ והשגתו המיוחדת של הקב"ה בא"י וכמו שהאריך בזה הרמב"ן עה"ת בסוף פרשת אחרי. וכן מפורש ברמב"ם הלכות עבדים פ"ח ה"ט "עבד שאמר לעלות לא"י כופין את רבו לעלות עמו, רצה האדון לצאת לחו"ל אינו יכול להוציא את עבדו עד שירצה ודין זה נוהג אפילו בזה"ז שהארץ ביד עכו"ם", וכן נפסק בשו"ע יו"ד סימן רס"ז ומובא (שם) את לשון הרמב"ם, בביאור הגר"א כתב (שם) שהמקור למה שכתב שדין זה נוהג אפילו בזה"ז מלשון הבריתא בכתובות "לעולם ידור אדם בא"י". וכתב בשו"ת חתם סופר יו"ד סימן רל"ד וז"ל "מ"מ א"י עדיף מחו"ל בכל הזמנים בלי ספק".

והנה כמה טעמים נאמרו לאיסור יציאה לחו"ל, לדעת הרמב"ן משום מצות יישוב א"י, וכ"כ הרמב"ן עה"ת במדבר ל"ג נ"ג. דמצות ישוב א"י הוא בכלל מצות הכיבוש שנאמר "והורשתם את הארץ וישבתם בה" ומצוה זו נוהג לדורות, וכ"כ בספרי פרשת ראה פיסקא פ', הרשב"ם במסכת ב"ב דף צ"א כותב בטעם האיסור "לפי שמפקיע עצמו מן המצוות התלויות בארץ", וכתב בס' חסדי אבות שבסוף ס' יבין דעת סימן כ"ד דאף לדעת הירושלמי שאשה פטורה מישיבת א"י מ"מ משמע מגמ' ב"ב צ"א עה"פ "החזת נעמי", "חזיתם נעמי שיצאה מא"י לחו"ל מה עלתה בידה", ומשמע שגם אשה מצווה בזה משום שמפקעת עצמה ממצוות התלויות בארץ, והרי אפילו עבד כנעני אין מוציאין מהארץ לחו"ל מהטעם שמפקיעים אותו ממצוות (עי' גיטין מ"ד ע"ב). הלחם משנה בהלכות מלכים פ"ה כתב דטעם האיסור עפי"ד רש"י בכתובות קי"א ע"א מפני קדושת המקום, בס' חכמת אדם בס' שערי צדק שער משפט הארץ פי"א ה"ד כתב הטעם כדי שלא תשאר ארץ ישראל ריקה מישראל המתפללים בעד כלל ישראל ותפילתם בא"י מקובלת יותר, וכך משמע בגמ' ערכין ל"ב ע"ב. טעם מענין מוצאים אנו בדברי המאירי בסוף מס' כתובות דהנה נאמר שם "כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות", וכתב המאירי וז"ל "לפי שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצוין שם דינו כא"י, שכל מה שאמרו לא אמרו אלא מפני שסתם חו"ל אין חכמה ויראת חטא מצוין בה לישראל מרוב הצרות ועול הגלויות שסובלים שם, אלא א"כ ע"י עמל גדול וצער גלגול סבל הצרות והתיאש מהם לעבודת ה', וסתם א"י חכמה ויראת חטא מצוין בה, עד שמתוכם משיגים כבוד בוראם וזוכים ליהנות מזיו השכינה, וע"ז אמרו אפילו שפחה שבא"י מובטחת לה שהיא בת העוה"ב".

איסור מהתורה או מדרבנן

דנו הפוסקים האם איסור יציאה לחו"ל הוא איסור תורה או רק מדרבנן, בשדי חמד מערכת א"י אות ב' מסתפק בזה, אולם בשד"ח מערכת א' אות רמ"ו כתב דמדברי הסמ"ג לאוין רכ"ז וכן בהגהות מימוני פ"ה מהלכות מלכים אות ה' משמע שכל האיסור הוא רק מדרבנן. ומדאורייתא מותר לצאת מא"י לחו"ל, וכן כתב בקרן אורה מו"ק י"ד ע"א, ובשו"ת אגרות משה ח"א סוף סימן ק"כ כתב דודאי האיסור לצאת מחו"ל אינו איסור לאו, אולם בשו"ת אהל משה (צוויג) ח"ב סימן כ"ג כתב שזה תלוי בדעת הרמב"ן שיש מצוה לגור בא"י משום קדושת הארץ א"כ איסור היציאה הוא מהתורה מהפסוק ד"וישבתם בה" והוא כביכול מ"ע בידים, ולדעת הפוסקים שעיקר מצות ישיבת א"י הוא משום מצוות יתירות שיש בא"י איסור היציאה אינו מהתורה דהפקעת מצוה אין איסור תורה ואינו אלא איסור מדרבנן (עי' שו"ת צמח צדק יו"ד סימן צ"ב).

האם מותר לדבר מצוה לצאת לחו"ל

מובא בגמ' ע"ז י"ג ע"א מובא "ואם היה כהן מטמא בחו"ל לדון ולערער עמהם ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה", ולכאורה משמע שבשביל שלשה מקרים אלו מותר לצאת מא"י לחו"ל, וכ"כ בתוס' (שם) וז"ל: "ודוקא בה מצוות שהן חשובות ללמוד תורה שגדול לימוד תורה שמביא לידי מעשה ואשה נמי דכתיב "לא

מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

בענין ישוב אר"י ושאר מעלות בכיבוש יחיד

רמב"ם תרומות פ"א ה"א, אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט, שהלכו וכבשו לעצמן מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצוות וכו'. וכ' הר"י קורקוס בשם כו"פ דכונת רבנו דדוקא לענין המצות התלויות בארץ אינו א"י, אבל לענין הדר בה ולענין הכל מעלין לא"י ולשאר דינים שהוזכרו בגמ', יש בזה קדושת א"י, כיון שהוא מארץ שניתנה לא"א.

ונראה שהוא מפרש, מהארץ שניתנה לא"א, הכונה מא"י ממש, ולפ"ז כונת רבנו אילו לא חילק יהושע את כל הארץ, או לפני שחילק, אבל לא הי' כזה מעולם. וקשה דהול"ל רבותא טפי, אפי' מהארץ שניתנה למשה, דהיינו הגבולות שבפ' מסעי, ועוד צ"ע דכיון שלא נתקדשה כלל, לכאו' הוא כחו"ל לכל דבר וכמו לפני הכיבוש, ואם הסכימו בי"ד אח"כ לקדשה, נתקדשה גם למצוות התלויות בארץ כמש"כ בחזו"א, ואם ס"ל דגם לפני הכיבוש הי' בו מעלות א"י (וכן הוא באמת דעת הכו"פ פ"ו), א"כ אי"ז ענין לכיבוש יחיד, וצ"ע.

ולפמש"כ בד"א [שם: הוא קניזי וקדמוני שהבטיח הקב"ה לא"א לעתיד לבא שננחל, אבל עד לעת"ל דינו כחו"ל, אבל בא"י עצמו אחר שחילק יהושע מהני אפי' כיבוש יחיד כדמסיים בסמוך] דכונת רבינו לקיני קניזי וקדמוני, פשיטא דבזה"ז אין בו קדושת א"י לשום דבר, דאטו יש מצוה בזה"ז לדור באדום ועמון ומואב או בעסיא ואספמיא. ומש"כ רבנו כדי שינהגו בזה כל המצות, כלל בזה כל דיני א"י, ואולי כוונתו למעט שא"צ לצאת משם ולבטל כיבושו, ויכול להחזיק בה, אבל אינו כא"י.

ויל"ע הרי שבט דן כבשו לשם שלא ע"פ חלוקת יהושע וא"כ היאך נתקדשה בקדושת א"י, ושמא אח"כ הסכימה דעת ב"ד הגדול לכיבושם, וזה מהני כמו שמצדד בחזו"א, מיהו רש"י פי' ביהושע י"ט מ"ז שגם לשם חלק יהושע לבני דן, אבל רד"ק הביא שם שני פירושים בזה ע"ש, ומפשטות הפסוקים בסוף שופטים דשבט הדני מבקש נחלה כי לא נפלה להם נחלה הראוי' להם, וכן פירש"י שם ורד"ק, וצ"ע.

(דרך אמונה תרומות פ"א ה"ב, ביאור ההלכה ד"ה אינו)

תהו בראה" אבל לשאר מצוות לא", אולם בשאילתות דרב אחאי פרשת אמור סימן ק"ז מפורש לא כדבריהם שכתב וז"ל "הנך דקילי וכש"כ לשאר מצוות שהם חשובות". ולכאורה מדברי הרמב"ם שכתב בהלכות מלכים פ"ה ה"ט "אסור לצאת מא"י לחו"ל לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה, משמע שרק מצוות אלו הותרו ולא לכל דבר מצוה הותר לצאת, אולם בס' תורת חיים במסכת עבודה זרה דף י"ג דקדק מלשון הרמב"ם בהל אבל פ"ג הי"ד "מותר לכהן להטמא בבית הפרס או בחו"ל לדבר מצוה כגון שהלך לשא אשה או ללמוד תורה", וממה שכתב שמותר ליטמא לדבר מצוה כגון לישא אשה וללמוד תורה ולא כתב ודווקא לישא אשה וללמוד תורה, משמע שלכל דבר מצוה מותר לצאת לחו"ל.

כתבו התוס' במסכת ע"ז י"ג שלא התירו לצאת לחו"ל אלא ע"מ לחזור ואפילו לב' מצוות אלו, וכ"כ הכסף משנה בהלכות מלכים פ"ה דאילו להשתקע בחו"ל אסור אפילו לצורך לימוד תורה ולישא אשה ולהציל ממונו מן הגויים. (עי' בס' העמק שאלה פרשת אמור סימן ק"ג אות י"ד ובס' מהר"ם שיק על ס' המצוות סימן רי"ג), אולם ראוי לציין שהמהרי"ט בחידושיו למס' כתובות מעיר על דברי התוס' דאם מדובר שיוצא לחו"ל ע"מ לחזור אז לא רק לדבר מצוה הותר אלא אפילו לדבר הרשות מותר?, ולכן מפרש שלשאת אשה או ללמוד תורה מותר אפילו להשתקע ולשאר דברי הרשות מותר אם דעתו לחזור לא"י, וכך כתב במפורש בשלטי גבורים כ"ג דשבועות בתו"ד דהיציאה ע"מ לשוב אינה עבירה, דעיקר ההליכה והיציאה תלוי בדירה, וכתב בשו"ת שדה הארץ ח"ג אבן העזר סימן י"א באחד שרוצה לצאת מא"י לחו"ל להשתטח שם על קברי צדיקים דאפשר דאין כאן איסור כלל דכיון דאין דעתו לעקור דירתו ושם רק הולך להשתטח על קברי הצדיקים ולחזור תיכף למקומו אין בזה איסור כלל ודומה למש"כ הרדב"ז בנדפסות ח"ד סימן ע"ג דאין איסור לאו דלא תוסיפו לראותה עוד לישובי מצרים כיון דאין דעתם להשתקע שם (עי' בס' מכתבי תורה מאדמו"ר הגרא"מ מגור זצ"ל סימן מ"ד)

השתטחות על קברי צדיקים בחו"ל

לגבי לצאת לחו"ל לצורך השתטחות על קברי צדיקים, כתב בשו"ת פרי הארץ ח"ג חיור"ד סימן ז' דמותר לצאת לחו"ל כל שהוא דעתו לחזור דלא גרע מסחורה שמותר לצאת לחו"ל, והגם דלדעת התוס' לא התירו אלא ללמוד תורה ולישא אשה ולדעת השאילתות לכל דבר מצוה ולא לדבר הרשות, היינו דוקא לענין טומאת כהן, אבל לענין לצאת מא"י לחו"ל אם הותר לסחורה הותר גם להשתטח על קברי צדיקים. כמו"כ כתב בשו"ת שדה הארץ ח"ג סימן י"א דאפשר שיש מצוה להשתטח על קברי צדיקים שיתפללו עלינו כאשר מצאנו בכלב בן יפונה בלכתו עם המרגלים "ויבוא עד חברון" ודרשו חז"ל במס' סוטה דף ל"ד ע"ב זה כלב שהלך להשתטח על קברי אבות והגינו עליו לבלתי התערב בעצת המרגלים כתפילת מרע"ה על יהושע, ובפרט דאם דעתו לחזור לא"י מותר (עי' שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סימן כ"ב).

אולם בשו"ת אז נדברו ח"ב סימן כ"ח כתב "דמה שהתחילו לנסוע מאה"ק לבקר קברי צדיקים בארץ העמים זה עלבון להארץ ולאבות הקדושים התנאים והאמוראים הקבורים כאן, וגם מבחינת האיסור לצאת מא"י אין אני מוצא היתר לזה", ובפרט שכל נסיעה קשורה עם הרבה ביטול תורה והוצאות כספיות שאפשר להחיות בהם עניים, וכבר פירש רבינו יהונתן איבשיץ הא דאמרו במס' אבות פ"ב מ"א "והוה מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה", דהמדובר בשתי מצוות ובזמן של יצר ותאוות תירות כל אחד יש לו לחשוב בנפשו אם כל כוונתו רק לשם שמים, אמנם אחרי שוב נחמתי שראיתי בדרכי יוסף או"ח סימן תקס"ח אות י"א דמותר, (עי' שדי חמד באסיפת דינים מערכת ארץ ישראל אות א'), בשו"ת חמדת צבי ח"א סימן א' כתב במפורש שאין שום היתר להשתטח על קברי צדיקים בחו"ל דלמה יעזוב את אר"י וקברי צדיקים מדור דור ונביאים והאבות הקדושים בא"י וילך לקברי צדיקים.

חקירות הלכתיות

הרה"ג אלחנן פרץ שליט"א

חו"ל

יש לדון כי המוכר בתים בחו"ל ועל ידי זה מוקף מנשים מלעזוב את מרץ ישראל ולהשתקע שם, שיש בזה משום לפני עיוור כי מבטל מהם מצוות ישוב ארץ ישראל. כמו כן סוכן נסיעות שיודע כי בעבורו יתבטל אדם מישוב ארץ ישראל וממגורים בה, שמא אסור לו למכור כרטיס מדין מסייע בידי עוברי עבירה. כמו כן עשיר בחו"ל שיכול לבנות ישיבה בארץ ישראל שמא עדיף שיעשה כן לפי שבמקומו לריך ישיבה ומלא מצוות לדקה יש להקדים בני מבוי שלו, מ"מ לדקה שיש בה גם משום ישוב הארץ, עדיפא טפי. עוד יש להעיר כי המקלקל את הארץ וחופר בה בורות שיחין ומערות וכן המקלקל את הדרכים שמא יש בזה משום ביטול ישוב. ולוגמא לדבר מה שאמרו שאין עוקרין עלים בארץ ישראל בדין יורד לשדה חברו המבואר בחו"מ בסי' שע"ה.

יחף

ילוע שאסור ללכת יחף, וכתב בספר רוח חיים בהלכות תשעה באב שהטעם כי ההולך יחף ממש, מדבק בטומאה. ויש לדון שלפי זה ארץ ישראל שעפרה קדוש לא יהיה איסור. והנה בגמ' בשבת קנב. איתא על רבי יהושע דלא סייס מסאני והקשו איך הלך יחף, ומהרש"א תירץ שהיה זה ביום תשעה באב. ולפשר להג"ל כיון שהוא בארץ ישראל אין איסורן של יחף. אבן מסתבר שאין הגיזון טומאת האדמה אלא משום שהאדמה יש בה סיבת טומאה מעצמות מת ועד שלים טומאים, ודבר זה כמובן שייך גם בארץ ישראל ולכן מהרש"א לא תירץ כמו הג"ל.

חנוכת הבית

בטעם סעודת חנוכת הבית, כתב בשו"ת בארי שבע (עב) כי הוא מיוסד על הפסוק "ולא חנכו", וכתב שם: אם הוא בארץ ישראל אז נקרא סעודת מצוה וכו', ולאיה מהא דגרסינן בירושלמי וכו', יכול הבונה בית בחו"ל יהא חוזר מעווכי המלחמה, ת"ל ולא חנכו, אם שמצוה לחנכו, יצא זה שאין מצוה לחנכו. ובהמשך דבריו מבאר מדוע גם הסעודה מצוה, יעו"ש.

מחסן

וממה שלימה ענין חנוכת הבית לדין בית חדש של יוצאי צבא, היה מקום ללמוד דינים רבים, כי ברמב"ם (פ"ז ממלכים) מבואר דעווכי המלחמה חוזרים לבית הבקר בית העלים בית המולרות, ואין חוזרין לאכסדרא ומרפסת, וא"כ ה"ה חנוכת הבית, ואף שמסתבר שאין כונת הבאר שבע שהם למות לדין עווכי המלחמה, אלא משום מצוה ישוב א"י, מ"מ גם בחו"ל יש לבאו' שיוב א"י ומצוה לחנכם בלשון הירושלמי, ולא נהגו לחנוך בית העלים וכו', וע"ב מדוע.

גזלן

ונראה פשוט, דאם בנה על קרקע לא לו, או חסם בבנייתו אויר שלא כדין וכל נזקי שכנים, שאינו יכול לעשות חנוכת הבית, ובלשון הירושלמי הנזכר: את שמצוה לחנכו ואלו אין מצוה בעשייתם, ולענ"ד הם דברי הרמב"ם שם הלכה ה', הגוזל בית הרי זה אינו חוזר.

גדרי בית

בהלכה מצאנו גדרים שונים לבית, בהלכות שבת כתב המ"ב שי"ג דלכלי המחזיק מ' סאה נחשב בית. בהלכות חוזרי מערכות המלחמה בענין בית ממש, ואפילו בית שנפל ובנאו כ"ה בית לר' יהודה. ובהנזכר בבאר שבע, נראה דכל דבר שיש בו משום ישוב א"י נחשב בית, שהרי בנה יסודו על המילים "מצוה לחנכו", ולפשר אפילו הבונה אוהל או לריף לפי זה.

שכורה

כיון שגם בשכירות יש מצות ישוב א"י, ולאיה לזה לכאו', ממה שאין משכירין בית לגוי, אפשר וגם שכירות לריכה חיוב הבית, מ"מ, אם שוכר מיהודי כיון שלא הוסיף ישוב בזה, אין כאן מצוה. ולפי זה גם הקונה בית הרי לא הוסיף ישוב בזה ולא לריך לחנוך. ברם, מנהג רבים, ע"פ דברי הבן איש חי (רלה), ובקונטרס היחיאלי בעיקר לעשות חנוכת הבית בכל מלב ובכל ענין, הוספת חדר או שכירות, קנה מיהודי או בנה על כולם מביאים עשרה להתברך על ידם.

עקרי הענין

הרב נחום זאב רוזנשטייך

נאמר בפרשת ואתחנן דברים יב כט **"כי יכרית ה' אלקיך את הגוים אשר אתה בא שמה לרשת אותם מפניך וירשת אתם וישבת בארצם"** עוד נאמר (שם יט א) "כי יכרית ה' אלקיך את הגוים אשר ה' אלקיך נותן לך את ארצם וירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם". **ונצטווינו בזה לישב בארץ ישראל ולדור בה. ולדעת הרמב"ן** סהמ"צ הוספות למ"ע ד ובפירושו עה"ת במדבר שם. **ציווי זה נצטווינו בו מן התורה לדורות, אפילו בזמן הגלות** והוא בכלל מצות הכיבוש, שנלמד מהפסוק: "והורשתם את הארץ וישבתם בה" (במדבר לג נג). והביא הרמב"ן שם ראיה לדבריו ממה שנאמר "מעשה בר' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר שהיו הולכים לנציבים אצל ר' יהודה בן בתירה ללמוד הימנו תורה והגיעו לציידן וזכרו את ארץ ישראל זקפו את עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה "וירשת אותם וישבת בארצם", חזרו ובאו להם למקומם ואמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה". וביאר הפאת השולחן סי' א ס"ק יד שר' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר ור' יהודה בן בתירה היו אחרי החרבן, ומוכח שזוהי מצוה מן התורה לדורות, שעל מצוה דרבנן לא היו אומרים שהיא שקולה ככל המצוות שבתורה. **ולכן לדעתו נמנה חיוב זה במנין המצוות** וכ"כ החרדים פ"א ממצוות עשה התלויות בארץ אות טו. ועי' מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' כה ותשב"ץ ח"ג סי' רפח ומנ"ח בסוף הספר שהסכימו לדעת הרמב"ן. ועי' נועם ט"ז עמ' נא ששיטת הרמב"ן היא שיטת כל הפוסקים מהרי"ף עד השו"ע, ועי' בספר ישוב א"י לרי"ז מינצברג. **והרמב"ם** בסהמ"צ ועוד. **סובר שאין בכך חיוב מן התורה** וביאר המגלת אסתר (על תוספות הרמב"ן למנין המצוות) שלדעת הרמב"ם מצות הכיבוש נהגה רק לשעתה, בימי משה ויהושע בן נון, ודוד [כל זמן שלא גלה עם ישראל מהארץ] ולכן הרמב"ם לא מנה את המצוה הזו במנין המצוות שלו, כיון שמצוה שאינה נוהגת לדורות אינה נמנית בתרי"ג מצוות. ועי' קונטרס מצוות ישיבת א"י, ווילנא תרנ"ח, שמשיב על דברי המגלת אסתר, ועי' ויואל משה, ברוקלין תשכ"א, עמ' קצח. **ומכל מקום אף לדעתו מדרבנן יש מצוה לדור ולישב בארץ ישראל אף בזמן הזה** פאת השלחן שם. ועיין קונטרס ישוב ארץ ישראל באוצר הפוסקים סוף סי' עה (כרך כ' עמ' א-לח). מאמר זה נכתב מתוך האנציקלופדיה התלמודית.

רבינו חיים הכהן מבעלי התוס' כתובות קי ע"ב **סובר שחיוב זה נובע מהחובה לקיים את המצוות התליות בארץ שקשה להזהר בהם ולכן בזמן הזה אין מצוה לדור בארץ ישראל** כי יש כמה מצוות התלויות בארץ שאין אנו יכולים להיזהר בהן ולעמוד עליהן. **וחלקו עליו וכתבו שמצות הישיבה בארץ ישראל היא חיובה נובע מקדושת הארץ, שקיימת תמיד ואפילו בשעת חורבן הארץ, ולכן חייבים תמיד במצוה זו** שו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כח, ועי"ש שהוכיח שכל הראשונים חולקים על ר"ח כהן, והוכיח מדברי הר"ל שאין מצות הישיבה בארץ ישראל מפני קיום המצוות התלויות בארץ אלא מפני קדושת הארץ, וקדושה זו ישנה תמיד אפילו בשעת חורבנה, ועוד שמי שירצה לקנות לו קרקע בארץ ישראל יוכל לקיים כל המצוות התלויות בארץ, בין מצוות עשה כגון לקט שכחה ופאה וכיוצא ובין מצוות לא תעשה, ומי מעכב בידו, ועי"ש במהרי"ט שסובר שגם רבינו חיים כהן אמר את דבריו רק כשיש סכנה בדרכים. ועי' שו"ת מב"ט ח"א סי' רמה וח"ג סי' קלא ובכנה"ג אהע"ז סי' עה הגב"י אות כה, ויש אומרים שו"ת הרשב"ש סי' ב. **שכשהדרכים משובשות ויש סכנה בהליכה לארץ ישראל אין חיוב לעלות לארץ ישראל** וכ"כ המהרי"ט שם בדעת רבינו חיים כהן הנ"ל. ועי' תוס' כתובות שם. ועי' הגהות מרדכי סוף כתובות ותשובות הרא"ש שבב"י אהע"ז סו"ס עה ושו"ע שם ה, אלא ששם מדובר על לגבי כפייה של בעל את אשתו לעלות לארץ ישראל, אבל בלי כפייה אולי יש בכך מצוה תמיד.

שקולה ישיבת ארץ ישראל כנגד כל המצוות שבתורה ספרי על דברים יב, תוספתא ע"ז פ"ה, -ונלמד מסמיכות הפסוק "וירשת אתם וישבת בארצם (דברים יב כט), למה שנאמר שם "שמור ושמעת את כל הדברים האלה". ועיין בהגהות הגר"א לספרי שם. ועי' רמב"ן ויקרא יח כה ופי' רבינו הלל לספרי שם שגירסתם היתה: "וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות", (דברים יא לא–לב). **וכל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון** דברי רבי אלעזר בכתובות קיא ע"א, ונלמד ממה שנאמר (ישעיה לג כד): "ובל יאמר שכן חלאתי העם היושב בה נשא עון", [ופירש"י - כלומר, אל יתרעם לומר צר לי, כי כולם נשואי עון", [ועי"ש בגמרא שרבא אמר לרב אשי שאנו חולקים ולומדים את הפסוק לגבי סובלי חלאים). והובא ברמב"ם מלכים פ"ה הי"א וז"ל "כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין". **ודומה כמי שיש לו אלוה** שנאמר לגבי דוד המלך (שמואל א' כ"ו) "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים"- וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים, אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל - כאילו עובד עבודת כוכבים. **וכל הדר בחוצה לארץ - דומה כאילו עובד עבודת כוכבים** שנאמר: "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים" (שמואל א כו יט) [וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים, אלא לומר לך כל היוצא לחו"ל כאילו עובד עבודה זרה], -רמב"ם מלכים שם הי"ב, וכך גרס בגמרא בברייתא בכותבות י ע"ב "כל היוצא לחו"ל", במקום הגרסא שלפנינו שהובאה לעיל "כל הדר בחוץ לארץ וכו', וכך גרס גם הרמב"ן בסהמ"צ בהוספות למצות עשה ד, ועי' פאת השלחן סי' א ס"ק ה.

כל היוצא לחוץ לארץ דהיינו שדר בארץ ישראל ויוצא משם לחוץ לארץ, כאילו עובד עבודה זרה שנאמר: "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים" (שמואל א כו יט) [וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים, אלא לומר לך כל היוצא לחו"ל כאילו עובד עבודה זרה], -רמב"ם מלכים שם הי"ב, וכך גרס בגמרא בברייתא בכותבות י ע"ב "כל היוצא לחו"ל", במקום הגרסא שלפנינו שהובאה לעיל "כל הדר בחוץ לארץ וכו', וכך גרס גם הרמב"ן בסהמ"צ בהוספות למצות עשה ד, ועי' פאת השלחן סי' א ס"ק ה.

לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים, ואל ידור בחוץ לארץ, ואפילו בעיר שרובה ישראל בברייתא בכתובות קי ע"ב, ע"ש שביארו שם בברייתא שכל הדר בארץ ישראל - דומה כמי שיש לו אלוה, [שנאמר: (ויקרא כ"ה) "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים"], וכל הדר בחוצה לארץ - דומה כאילו עובד עבודת כוכבים, [שנאמר לגבי דוד המלך (שמואל א' כ"ו) "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד עבודת כוכבים, [שנאמר לגבי דוד המלך לגבי סובלי חלאים"-, וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים" הרב קוק

לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל - כאילו עובד עבודת כוכבים].

עיקר המצוה היא לדור בקביעות בארץ ישראל, ולכן העולה לא"י על מנת לחזור אין זה בכלל עיקר המצות עשה של ישיבת ארץ ישראל מהרי"ט שם, ח"ב סי' כח.

המהלך בארץ ישראל ארבע אמות [אפילו שאינו דר בה בקביעות] זוכה לחיי העולם הבא כתובות קיא ע"א, רמב"ם מלכים פ"ה הי"א, שנאמר (ישעיה מב ה) "נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה" -מהרי"ט ח"ב סי' כח, ועי' כתובות שם. **אבל אין זה בכלל המצות עשה של ישיבת ארץ ישראל, וכנ"ל** שעיקר המצוה היא לדור בה בקביעות, אלא שמכל מקום יש לו זכות כשמהלך בה ד' אמות.

גדולי החכמים היו מנשקים תחומי ארץ ישראל ומנשקים אבניה ומתגלגלים על עפרה ע"פ הנאמר בתהלים (קב טו): "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו", והובא ברמב"ם שם ה"י, ומקורו בסוף מסכת כתובות.

נשים חייבות במצות ישיבת ארץ ישראל ר"ן בשם הראב"ד סוף כתובות, [וכמו שאמרו (כתובות קי ע"ב) כשם שהאיש יכול לכוף את האשה שתעלה עמו מחוץ לארץ לארץ ישראל, כך האשה יכולה לכוף אותו שיעלה לארץ ישראל].

עבדים כנענים חייבים במצות ישיבת ארץ ישראל ר"ן סוף כתובות בשם הראב"ד, ע"ש שכתב שנלמד מכך שאף עבד יכול לכוף את רבו להעלותו עמו לארץ ישראל, [ועי' רמב"ם עבדים פ"ח ה"ט וכסף משנה שם], ואפילו בזמן שהארץ ביד עכו"ם -רמב"ם עבדים שם. ואמרו שם בכתובות קיא ע"א "אפילו שפחה כנענית שבארץ ישראל מובטח לה שהיא בת העולם הבא, שנאמר: "נתן נשמה לעם עליה" (ישעיה מב ה), ו"לעם" הם עבדים ושפחות, כמו שנאמר לעבדי אברהם: "שבו לכם פה עם החמור" (בראשית כב ה), עם הדומה לחמור.

יש אומרים שו"ת הרשב"ש סי' ב, פאת השלחן סי' א **שבמצוה זו מחויב כל יחיד ויחיד, אבל אינה מצוה כללית על כל ישראל בזמן הגלות, שהם מושבעים ע"י הקב"ה שלא יעלו ביחד בחזקה על מנת לכבוש את הארץ** כמו שנאמר בכתובות קיא ע"א שהם מושבעים שלא יעלו בחומה, וכמו שביאר שבועה זו רש"י שם והכפתור ופרח פ"י עמ' קצז.

מצות ישוב ארץ ישראל מתקיימת ע"י ההתישבות בארץ בבתים, וע"י נטיעות בארץ וזריעה באדמתה כמו שנאמר לאברהם "שכן בארץ אשר אמר אליך" (בראשית כו ב), וביארו במדרש (בראשית רבה פס"ד) דהיינו שאמר לו הקב"ה "עשה שכונה בארץ ישראל, הוי נוטע הוי זורע הוי נציב". [וכפי"ז בילקוט שמעוני (ח"א רמז תשכט) "שכן ארץ ורעה אמונה" (תהלים לז ג), -עשה שכונה בארץ, הוי זורע הוי נוטע. ועי' תנחומא ראה יא), עוד נאמר שם במדרש "כשם שהקב"ה לא נתעסק בתחילת ברייתו של עולם אלא במטע תחילה, שנאמר (בראשית ב ח) "ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם", אף אתם כשתכנסו לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחילה, שנאמר (ויקרא יט כג) "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם". עוד נאמר בתורה "ושש שנים תזרע את ארצך" (שמות כג י), והביאו (בעלי התוספות עה"ת שם) מדרש –"אפילו אין לו לאדם אלא חורבה אחת בתוך גנו חייב לעבדה בכל יום", ופירשו שם בעלי התוס' עה"ת שבארץ ישראל הדברים אמורים. עוד נאמר (ב"ב יד ע"א) "ר' יוני נטע ארבע מאות כרמים", ופירש הראב"ד (בשטמ"ק שם) שהוא משום ישוב ארץ ישראל. עוד אמרו (סנהדרין קב ע"ב) מפני מה זכה עמרי למלכות, מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל, שנאמר (מלכים א טז כד): "ויקן את ההר שמרון וגו' ויבן את ההר ויקרא את שם העיר וגו'".

מצוה לחנוך בית בארץ ישראל ירושלמי סוטה פ"ח ה"ד, **משום ישוב ארץ ישראל** פני משה שם, ולכן רק מי שבנה בית בארץ ישראל חוזר מעורכי המלחמה, ולא זה שבנה בחוץ לארץ, שנאמר: "ולא חנכו" (דברים כ ה), -את שמצוה לחנכו, יצא זה שאין מצוה לחנכו. **ולכן הסעודה שעושים לחנוכת הבית בארץ ישראל היא סעודת מצוה, אבל חנוכת הבית בחוץ לארץ אינה סעודת מצוה** שו"ת שבסוף ספר באר שבע סי' ע, ועי' מג"א סי' תקסח ס"ק ה.

הקונה בית או שדה גיטין ח ע"ב **בארץ ישראל מנכרי כותבים עליו את שטר מכירה** בגמרא נאמר שכותבים עליו "אוני", ורש"י פירש דהיינו שטר מכירה **על ידי נכרי ואפילו בשבת** ואף על פי שאמירה לנכרי שבות, מ"מ משום ישוב ארץ ישראל התירו גיטין שם וב"ק פ ע"ב, רמב"ם שבת פ"ו הי"א, טוש"ע או"ח שו יא.

אין מגדלים בהמה דקה בא"י משנה ב"ק עט ב, רמב"ם נזקי ממון פ"ה ה"ב, טוש"ע הו"מ תט א, **משום ישוב ארץ ישראל, שמבעירים את השדות** רש"י שם.

שדה שמיועדת לגידול תבואה או אילן הנמצאת בערי ישראל שבארץ ישראל אסור לעשות ממנה מגרש שאינו עשוי לגידול כלל, משום ישוב ארץ ישראל שכשהוא עושה מהשדה מגרש הוא ממעט את הזריעה -תו"כ בהר פרק ו, משנה ערכין לג ע"ב, ורש"י שם. וכתב המנ"ח מצוה שמב.ואף על פי שעיקר האיסור שבתורה נאמר בערי הלוים, מכל מקום חכמים אסרו לעשות כן בכל ערי ישראל משום ישוב ארץ ישראל ועי' שפת אמת ערכין שם. ורבי אליעזר מודה שהשדה מגרש הוא ממעט את הזריעה -תו"כ בהר פרק ו, משנה ערכין לג ע"ב, ורש"י שם. וכתב המנ"ח מצוה שמב.ואף על פי שעיקר האיסור שבתורה נאמר בערי הלוים, מכל מקום חכמים אסרו לעשות כן בכל ערי ישראל משום ישוב ארץ ישראל ועי' שפת אמת ערכין שם. ורבי אליעזר חולק וסובר שבערי ישראל עושים שדה למגרש, תו"כ שם, משנה ערכין שם, לגירסתנו. ועי' שמ"ק ב"ב שם בשם ר"י מיגאש וש"ך חו"מ סי' קנה ס"ק יב ומלבי"ם לתו"כ שם. ויש גורסים: שלדעת רבי יוסי "עושים שדה מגרש, ומגרש שדה", וכן היא הגי' בתוספתא סוף ערכין ובב"כ כד ע"ב ובכי"מ ערכין שם. ועי' יקלוט שמעוני בהר רמז תרסה "איכא דתני הכי וכו'", ועי' שטמ"ק ב"ב שם בשם ר"י מיגאש וש"ך חו"מ סי' קנה ס"ק יב ומלבי"ם לתו"כ שם.

מגרש שנמצא סביב העיר ואינו עשוי לגידול כלל, אלא לצורך נוי העיר, הנמצא בערי ישראל שבארץ ישראל, אין עושין ממנו שדה, משום ישוב ארץ ישראל [illegible]

גנוזות

עורך הרב הלל מן

רבי אברהם בורנשטיין - האבני נזר
[תקצ"ט - תר"ע] מכתב ידו

בדבר המעלה ליישב את ארץ ישראל

ברוכים הבאים בשם ד' ברוכים הם שרצון ד' הביאם הנה ורוחו הוא קבצם כי רוחו הוביל אותם לעבודת ד' למען חיזוק הדת והתורה, ברכנוכם מאת ד' בית ד' זהו ארץ ישראל, כי משם צוה ד' את הברכה חיים עד העולם, משם תבוא תחית ישראל עד עולם עד ימות המשיח ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד העולם.

כאן נתאספנו כולם לשם ד' כולם כאיש אחד בלב אחד למען חיזוק הדת והתורה למען בית ד' למען ארץ ישראל וזה מביא לידי הברכה האמיתית ברכנוכם מבית ד'.

גדולים ורבים ממני קראו בכל ימי חייהם לעבודת א"י. היהודי הקדוש הי' אומר הלא כל אחד מישראל חייב לקיים כל המצוות שבתורה רמ"ח עשה ושס"ה ל"ת, אולם לכל אחד יש מצוה מיוחדת עשה אחת ול"ת אחת הקבועות לו, ולמענן בא להעולם, כמו שאיתא בגמרא אביך במה זהיר טפי, אולם כיצד אנו יודעים איזו היא מצוה השייכת לאדם.

והנה לאותה מצוה שיש לו לאדם תשוקה אליה הוא נכסף, היא היא מצוותו הא שייכת לו, וגם ל"ת שיש לו לה תשוק"ה חלילה צריך שמירה יתירה הימנה שלא יכשל ח"ו בה, וזוהי מטרתו בעולם הזה.

לפיכך כשאנו רואים שהתשוקה לארצנו הקדושה נתגדלה ונתרבתה, והשאיפה הכבירה מאנשים חרדים דורשי ד' ודואגי מצוותיו נתעוררה, וכל ישראל נכספים עתה לעלות ארצה הקדושה, סימן הוא שעכשיו הזמן המיוחד לעסוק במצוה זו של ישוב ארץ ישראל.

אך יסוד ואבן הפנה לישוב א"י היא שמירת התורה והמצוה, וגם לאחר ארבע לשונות של גאולה הוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, פי' התנאי וידעתם כי אני ד' אלקיכם, ואח"כ והבאתי כמבואר באור החיים כי אם פוגם שם חלילה במצוות ד' יותר גרוע כמאמר ספרי אינו דומה עובר עבירה לסורה בפלטרין של מלך וכו'. ועכשיו שנקבצו כולם לשם המצוה הגדולה למען חיזוק הדת והתורה לישוב א"י בעת שהצבור עושה מצוה שייכת לכם הברכה.

משנה ערכין לג ע"ב, ורש"י שם. וכתב המנ"ח מצוה שמב. ואף על פי שעיקר האיסור שבתורה נאמר בערי הלוים, מכל מקום חכמים אסרו לעשות כן בכל ערי ישראל משום ישוב ארץ ישראל ועי' שפת אמת ערכין שם. ואף רבי אליעזר מודה גם לדעתו אסור לעשות דבר שמחריב את העיר. ויש גורסים: שלדעת רבי יוסי "עושים שדה מגרש, ומגרש שדה", וכן היא הגי' בתוספתא סוף ערכין ובב"כ כד ע"ב ובכי"מ ערכין שם. ועי' יקלוט שמעוני בהר רמז תרסה "איכא דתני הכי וכו'", ועי' שטמ"ק ב"ב שם בשם ר"י מיגאש וש"ך חו"מ סי' קנה ס"ק יב ומלבי"ם לתו"כ שם.

מגרש שנמצא סביב העיר מערי ישראל שבארץ ישראל, ואינו עשוי כלל לגידול או לבניה, אין עושין ממנו עיר דהיינו שלא יבנה שם בתים, משום ישוב ארץ ישראל כיון שהוא מחריב את נוי העיר, -תו"כ בהר פרק ו, משנה ערכין לג ע"ב, ורש"י שם. וכתב המנ"ח מצוה שמב.ואף על פי שעיקר האיסור שבתורה נאמר בערי הלוים, מכל מקום חכמים אסרו לעשות כן בכל ערי ישראל משום ישוב ארץ ישראל ועי' שפת אמת ערכין שם. **ורבי אליעזר חולק וסובר שבערי ישראל עושים מגרש ורבי אליעזר חולק וסובר שבערי ישראל עושים מגרש לעיר** תו"כ שם, משנה ערכין שם, לגירסתנו. ועי' שמ"ק ב"ב שם בשם ר"י מיגאש וש"ך חו"מ סי' קנה ס"ק יב ומלבי"ם לתו"כ שם. ויש גורסים: שלדעת רבי יוסי "עושים שדה מגרש, ומגרש שדה", וכן היא הגי' בתוספתא סוף ערכין ובב"כ כד ע"ב ובכי"מ ערכין שם. ועי' יקלוט שמעוני בהר רמז תרסה "איכא דתני הכי וכו'", ועי' שטמ"ק ב"ב שם בשם ר"י מיגאש וש"ך חו"מ סי' קנה ס"ק יב ומלבי"ם לתו"כ שם.

עיר בארץ ישראל שבנויים בה בתים אין מחריבין אותם ועושין מהמקום שהיו עליו מגרש שאינו עשוי כלל לגידול או לבניה -משום ישוב ארץ ישראל שהרי הוא מחריב את העיר, -תו"כ בהר פרק ו, משנה ערכין לג ע"ב, ורש"י שם. וכתב המנ"ח מצוה שמב. [וכין שהוא מחריב את העיר אף רבי אויעזר מודה], ואף על פי שעיקר האיסור שבתורה נאמר בערי הלוים, מכל מקום חכמים אסרו לעשות כן בכל ערי ישראל משום ישוב ארץ ישראל ועי' שפת אמת ערכין שם.

הנושאים הבאים

דברים – הפסקה
ואתחנן - לא תחנם (ז ז) עבודה זרה כא.
עקב - הפסקה.
ראה - הפסקה.
שופטים - זקן ממרא, והאיש אשר יעשה בזדון (יז יב)
כי תצא - בל תאחר בקרבנות וצדקה, לא תאחר לשלמו (כג כב) ר"ה ד א.
כי תבא - תוספת שביעית, עניגה דיומא.
נצו"י - הפסקה.

מוכן ירושלים

הופיעו ספרים חדשים:
שלחן ערוך השלם - אורח חיים ז
אוצר מפרשי התלמוד - קידושין ג
מנחת חינוך - בשולי המנחה חלק שלישי
תשובות מהר"ם מרוטנבורג - שני כרכים
ספר הפרנס השלם
ערוך לנר - מסכת נדה

מוסד הרב קוק

ספרים חדשים
סידור תפילות אליהו הגר"א מוילנא
הדרת קודש הגר"א מוילנא

מעשה רב

עורך הרב הלל מן

השכנוע מהלב

למען יישוב הארץ בת"ח

בתקופת השואה, הישיבות ברחבי ליטא ופולין היו משכנם של אלפי תלמידים ששקדו על התורה יומם ולילו, לא כולם ידעו מר גורלם, היו שהצליחו בכל זאת להשיג אישור עליה [סרטיפקט] לארץ הקודש, והיו שגלו עם ישיבותיהם למרחקים, אך היה זה אחד שלא ישב בחיבוק ידים עד אשר יציל יותר ויותר בחורי ישיבה להלעותם ארצה.

הנה זה הגה"צ רבי הלל ויטקינד זצ"ל ממיסדי תנועת נובהרדוק בארה"ק וראש ישיבת בית יוסף בת"א, שבליבו מכרסמת הדאגה לגורלם של בחורי הישיבה הנותרים בגולה, הוא החליט כי עליו ליסוע לאנגליה ליפגש עם הממשל ולבקשם לאשר לו בנפרד שלא דרך הסוכנות שחפצה היתה באותם ימים במקורביה בלבד, להביא את תלמידיו, היה זה רעיון שנראה תחילה כהזייה, כל מי ששמע על כך גיחך, אך ר' הלל לא נרתע ובדרכים לא דרכים אחר שנפגש עם רבנים מן האיזור כולו ובעזרת אירגונים רבים, בסופו של דבר פגש במיניסטר המושבות שהיה אחראי על ההתישבות בארץ.

בהגיעו לאנגליה ראה את הצורך לצרף אליו את רבי ש"י הילמן רבה של אנגליה שהיה דיין ות"ח גדול, בכדי שיוכל לסייע בעדו, חרף חששותיו הסכים בסופו של דבר הרב הילמן לבא עמו ולסייע בידו, היה זה אחרי מאמצי שיכנוע בהם אמר לו ר' הלל: 'עתיד ארץ ישראל ולומדיה תלוי בזה...'.

הסיבה העיקרית שלשמה נצרך ר' הלל לסיועו של הרי"ש הילמן הייתה השפה המדוברת שכן רבי הלל לא הכיר שפה אחרת מלבד לשון הקודש או אידיש, ושפת האנגלית לא היתה ידועה לו, ולשם כך צירף את הרב לתוכניתו.

משהגיע והתקבל בלשכתו המפוארת של המניסטר ג'מס מקדונלס שהיה שר המושבות, פנה ר' הלל לעברו והחל מדבר ב...אידיש במשך כעשרים דקות, באותם דקות נשא משא רב רושם ודיבר בזכות הבאתם של בני הישיבות הנובהרדוקאיות ארצה, אחר שסיים ביקש רבה של אנגליה לתרגם את דבריו חוצבי הלהבות שהשמיע ר' הלל, בליבו היה החשש כי לא יוכל לעשות זאת בהתלהבות כפי שעשה ר' הלל, אך ברירה אחרת לא היתה בידו.

כאן הפתיע אותו המיניסטר, הוא נעץ ברב האנגלי מבט מחוייך ואמר: - 'את שפת הלב אין צורך לתרגם!'.

מבין לדבריו הבין אותו מיניסטר את זעקתו של ר' הלל שיש לאפשר לבני הישיבות להגיע ולא רק לאותם יהודים קומניסטים המתיישבים בקיבוצים ופועלים שלא לרוחה של אנגליה הפנוחה.

באותו מעמד נתן לו 50! סרטיפקטים, דבר שהיה בגדר נס ממש, אותם העביר לתלמידי הישיבות לפי בחירת ראשי הישיבות של נובהרדוק.

אלא שעדין נותרה בעיה והיא התשלום בעד הנסיעה ארצה, בני הישיבות היו עניים מרודים ולא היה בידיהם פרוטה לממן את הנסיעה היקרה ארצה, וללא זאת אין כל ענין באישורים שניתנו לו, לאחר דין ודברים ניאות הרב הילמן לצאת עם ר' הלל ברחבי אנגליה לאסוף כסף למען מטרה זו, וכך נשלחו האישורים ועמם הכרטיסים לנסיעה באוניות שיובילו אותם א

רצה.

אלו קיבלו לידיהם בשמחה את הסרטיפיקטים ושוברי הנסיעה נטלו עמם את ספרי התורה והעתיקו דירתם לארץ הקודש, מהם יצאו גדולי תורה ורבנים חשובים שאודות לתושייתו הרבה של רבי הלל זכו לינצל מהצורר הצר שהחריב את שמי אירופה באותם ימים.

לימוד המוסר

הרה"ג ירחמיאל קראם

'ישוב ארץ ישראל'

טרם כניסתנו לארץ ישראל נצטווינו 'והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם' הוטל עלינו להילחם עם 'כל יושבי הארץ' עם שלושים ואחד המלכים ונתיניהם היושבים בארץ ישראל ולגרש אותם ממנה, 'והורשתם' מפרש רש"י 'וגרשתם'. בפסוק הבא מוסיפה התורה: 'והורשתם את הארץ וישבתם בה' ומפרש רש"י: 'והורשתם אותה מיושביה ואז וישבתם בה, תוכלו להתקיים בה ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה'.

לא מספיק לכבוש ולשחרר את ארץ ישראל מהעמים שהתיישבו בה. צריך לשבת בארץ לחיות בה. 'כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה'. הקב"ה נתן לנו את הארץ כדי שנשב בה כדי שנקיים בה את מצוות 'ישוב ארץ ישראל'.

אך זאת עלינו לדעת כי כיבוש ושחרור ארץ ישראל והתיישבות בה עדיין אינם מבטיחים לנו כי נוכל לשבת בארצנו לבטח. לדאבון כל לב, עד עצם היום הזה יש לנו מאבק מתמיד עם הערבים שסביבנו על עצם זכותנו לשבת בארצנו הקדושה. זה לא סתם מאבק, זו מלחמת דמים אכזרית שגבתה וגובה רח"ל קרבנות רבים.

המצב הזה מעורר אצל 'ישראלים' רבים את השאלה 'על מה ולמה אנו נלחמים'? יש כאלו שאף מעלים את השאלה אולי באמת הערבים צודקים. הם הרי היו כאן לפנינו, יש להם 'טענת חזקה' של אלף שנים ויותר. יש כאלו שאפילו שואלים איך אנחנו קוראים לארץ ישראל 'מולדת' אם הערבים הם אלו שנולדו כאן ורוב היהודים היושבים בה הגיעו לכאן דווקא מגלויות שונות? תהיות אלו עולות שוב ושוב ממלחמה למלחמה, מפיגוע לפיגוע.

ליהודי מאמין הדברים ברורים. הם מפורשים בפרק ק"ו בתהילים. כל ההיסטוריה של עם ישראל מפורטת שם. 'זרע אברהם אוהבו' 'זכר לעולם בריתו' 'אשר כרת את אברהם' ליצחק וליעקב 'לאמר לך אתן את ארץ כנען' עוד בהיותינו 'מתי מספר' מתהלכים 'מגוי אל גוי ממלכה אל עם אחר'. מאז שמר הקב"ה הבטחתו לתת את ארץ ישראל לעם ישראל.

מאז ועד עתה מתקיים בנו 'כי לא יטוש ד' עמו ונחלתו לא יעזוב'. הקב"ה איננו נוטש לא את עם ישראל ולא את נחלתו וגם אם מעשינו אולי אינם ראויים הרי הקב"ה מעורר רחמיו 'והוא רחום יכפר עוון' 'והרבה להשיב אפו ולא יעיר חמתו'.

'לא הניח אדם לעשקם' הקב"ה מלווה את עם ישראל ומוציאם מכל צרה. דוד המלך מתאר את יציאת בני ישראל ממצרים, את עשרת המכות, את הדאגה לכל מחסורם בהליכתם במדבר. הכל בגלל 'כי זכר את דבר קדשו' את הבטחתו לאברהם.

הקב"ה מקיים הבטחתו מביא את עם ישראל לארץ ישראל 'ויתן להם ארצות גויים' למה ומדוע? 'בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו' וכמו שמפרש שם המלבי"ם: 'כי לא נתן להם ארץ ישראל אלא על מנת שישמרו את התורה'. מוסיף המלבי"ם שם: 'והיא הקדמה למזמור שאחריו' מזמור ק"ו, 'שיספר איך לא שמרו חוקיו ותורותיו'.

גם אם זכינו להיכנס לארץ ישראל, להוריש את הגויים מפנינו לשבת בה ולעובדה ולקיים תורותיו וחוקיו של הקב"ה עדיין לא נעשית הארץ שלנו. אין לנו בעלות עליה. בפרשת שמיטה ויובל, מנמקת התורה חובת השבת הקרקעות לבעליהם בשנת היובל: 'והארץ לא תימכר לצמיתות, כי לי הארץ, כי גרים ותושבים אתם עימדי'.

ארץ ישראל איננה יכולה להימכר לצמיתות שהרי 'לי כל הארץ', ארץ ישראל שייכת לקב"ה. הספורנו מרחיב ומפרש את הדברים. הרי נאמר: 'השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם'. העולם ניתן לישביו. אך עלינו לדעת כי אחרי 'והארץ נתן לבני אדם' יש הבדל בבעלות הקב"ה על כל ארצות תבל לבין בעלותו על ארץ ישראל. כל ארצות העולם ניתנו לבני האדם לעשות בהם בכתוב שלהם. הם רשאים לקנות ולמכור היא שלהם ללא תנאי גם אם יפשעו ולא ישמרו את שבע מצוות בני נח, כי 'והארץ נתן לבני אדם'.

לא כן ארץ ישראל, ארצנו הקדושה לא נתנה לבני אדם גם לא לבני ישראל. מה שקבלנו זה זכות ואף מצווה לשבת בארץ ישראל. ארץ ישראל נשארת תמיד קנינו של הקב"ה. ארץ ישראל היא 'פלטרין של מלך'. היא, כביכול, אחוזתו הפרטית וארמונו של מלך מלכי המלכים הקב"ה עלי אדמות. רשות וזכות ישוב ארץ ישראל ניתנה לנו בתנאים מסוימים.

יתרה מכך, הרשות והזכות הזו תלויה בדבר. חיי עם ישראל על אדמת ארץ ישראל תלויים וקשורים בשמירת התורה והמצוות. השהות ב'פלטרין של מלך' מחייבת. אף ש'מלוא כל הארץ כבודו' ובכל מקום בו נמצא האדם הוא נמצא לפני המלך. הרי אינו דומה מי שחוטא בארמונו של המלך שם ההקפדה הרבה יותר גדולה, למי שחוטא ומורד בדבר המלך מחוץ לארמונו של המלך. מי שעושה מעשים כאלה, של מרידה במלכות, אם רק מגרשים אותו מהארמון הרי עשו איתו חסד. כי דינו היה צריך להיות הרבה יותר חמור.

חז"ל לימדו אותנו את סוד קניינה של ארץ ישראל. איך ובמה נזכה בה שתהיה שלנו. לא החרב תנחיל אותה לנו, לא הכיבוש ולא המלחמה. גם לא בדרכי שלום, באמצעות בריתות או חוזים תיהפך הארץ לנחלתנו הבלעדית. ארץ ישראל שונה בקניינה מן הארצות האחרות. הזכות והמצווה לשבת בארץ ישראל היא רק 'בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו יצורו'.

הגאון הק' רבי אלחנן בונם וסרמן זצוק"ל למד מפסוק זה: 'כי הקב"ה העניק לנו את מתנת ארץ ישראל בתנאי שנשמור את חוקיו ותורותיו. אם ח"ו מבטלים את התנאי אז גם המתנה בטלה'. עוד הביא בשם מרן החפץ חיים שכתב באגרת כי 'הקושי איננו להיכנס לארץ ישראל אלא לשרוד בה. פעמיים בעבר ישבו יהודים בארץ ישראל אולם נאלצו לעזבה מפני חטאיהם. ניתן להחזיק בארץ ישראל רק אם שומרים את התורה'.

יחד עם זאת, נזכור תמיד ונדע, איזו זכות גדולה ניתנה לנו לחיות בפלטרין של מלך. לשבת בארה"ק ולזכות בקדושה ובמעלה הגדולה של ישיבת ארץ ישראל. חז"ל אמרו: 'לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה נכרים ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל. שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה'.

נדע ונכיר קדושתה של ארצנו הקדושה נשמור ונישמר להיות ראויים לשבת בה 'לאכול מפריה ולשבוע מטובה'. כי 'עיני ד' אלוקינו בה מראשית שנה ועד אחרית שנה'.

מנאר החסידות

הרב יעקב שלמה שיינברגר

אוירא דארץ ישראל

אמרו חז"ל במסכת מגילה (דף כט.): תניא רבי אלעזר הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל.

ואומרת הגמ' שילפינן זאת מפסוק בירמיה (מו, יח-יט) "כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא" כלומר, שיעברו הר הכרמל אל הים, והר תבור את ההרים, ובאו למדבר סיני בשעת מתן תורה.

ומשמיכה הגמ' – והלא דברים קל וחומר ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה [למעמד הר סיני] ללמוד תורה נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצים בהם תורה על אחת כמה וכמה שיקבעו בארץ ישראל.

בעקבות הק"ו מהר הכרמל והר תבור, התעורר ויכוח מעניין בין גדולי עולם, האם גם ריצפת בית הכנסת תיעקר ותנדוד לא"י, או שרק כתלי ביהמ"ד וגגו יקבעו בא"י.

המגן אברהם (או"ח סי' קנא ס"ק טו) אומר שגם הקרקע תיעקר לארץ ישראל, וז"ל: ואין לומר דדוקא הבנין יקבע בארץ ישראל אבל הקרקע תישאר בחוץ לארץ, דהא ילוף קל וחומר מתבור וכרמל, והתם [גם] הקרקע נקבע בארץ ישראל עכ"ל.

כוונתו מבוארת, מכך שהגמ' לומדת דבר זה – שיעקרו הבהכ"נ לא"י מהרי תבור וכרמל, רואים אנו שהבהכ"נ יעקרו עם קרקעיתם כמו שההרים באו עם אדמותיהם לא"י.

מאידך, **החתם סופר** בתשובותיו (או"ח סי' ל') חולק עליו, וטוען שאין ההשוואה של בהכ"נ דומה כלל להרים, שההרים עיקרם הוא אדמתם, לכך באו איתם אדמתם, ויותר נכון ההרים הם אדמתם, ואדמתם זהו ההרים, משא"כ בבהכ"נ הרי העיקר הוא הבנין שעל גבי הקרקע כתליו וגגו, לכך יעקר רק הבנין ולא הקרקע שהוא רק אמצעי שתעמוד עליו הבנין, ואין הוא חלק מעצם בנין ביהמ"ד עכ"ד.

לבל יחסר המזג, נביא סיפור נפלא בהקשר לויכוח הנ"ל; מסופר על רב אחד, ששבת פעם בעיר ראוונא, בהתפללו בבית הכנסת של העיר, הבחין שאין שם רצפה כראוי לכבודה של בית הכנסת, במוצאי שב"ק קרא אסיפה לביהכ"נ ואמר להם: אנו מחכים בכל יום לביאת משיח צדקנו, והוא יקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, שואל אני אתכם – המשיך הרב – איך אתם חושבים, באיזה אופן נלך כולנו יחד לארץ הקדושה? – ושתקו כולם.

אמר להם הרב: האזינו נא רבותי מה שאומר לכם: חז"ל אמרו (מגילה כט.) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, א"כ בעת ביאת המשיח וקיבוץ גלויותינו, יתקבצו בכל עיר ועיר כל אנשי המקום בתוככי בתי הכנסיות והבתי מדרשות, ומשם יגביהו עוף לשכון כבוד בארץ ישראל.

אבל בית הכנסת שבעיירה זו הועילה ואין לה רצפה, כשיגביהו אותה למעלה באוויר, תישארו כולכם למטה על הארץ, וח"ו לא תגיעו לארץ ישראל, נשתוממו כולם לשמוע דבריו הנבונים והמחכימים, ובאותה לילה החליטו לעשות רצפה כראוי לבית מקדש מעט.

רעיון יקר ונפלא אומר רבינו **המהרש"א** לבאר עפ"י מאמר חז"ל זה, גמ' שהיא קְשֵׁת הבנה, כה איתא בגמ' (ברכות ח.) אמרו לרבי יוחנן איכא סבא בבל (-יש בארץ בבל אנשים המאריכים ימים) תמה, הרי "למען ירבו ימיך על האדמה" כתיב (דברים כה, טו), ולא בחוץ לארץ, כיון ששמע שמקדימים ומחשיכים לבית הכנסת, אמר היינו דאהני ליה – זה מה שהועיל להם.

ולכאורה צריך ביאור, דמה בכך שמשכימים ומעריבים מכל מקום הוי בחוץ לארץ, והרי "על האדמה" כתיב, שרק על אדמת ארץ ישראל בלבד מאריכין ימים.

ומבאר **המהרש"א** עפ"י הגמ' הנ"ל, שעתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל להיקבע בא"י, שמכיון שעתידים להיקבע בא"י, כבר עכשיו נחשבים כעין ארץ ישראל, ולכן המרבים לשהות שם, הרי כאילו הם נמצאים וחיים בארץ ישראל, ושייך עליהם לומר הפסוק "למען ירבו ימיכם על האדמה" עכ"ד.

חידושו נפלא זה שהשוהה בין כותלי ביהמ"ד כשוהה בארץ הקודש, מובן ביותר עפ"י דברי המג"א הנ"ל, הסובר שגם הקרקע עתידה להיעקר לא"י, שהוי האדם "על האדמה" של ארץ ישראל ממש.

ועלה ברעיוני להוסיף נדבך נוסף ע"ד הדרוש לדברי המהרש"א, ולבאר בזה מאמר חז"ל שהתקשו בה רבים, הא דאמרו ז"ל (סוכה נב:) "אם פגע בך מנוול זה [היצר הרע] משכהו לבית המדרש", ותמהו, לכאורה אדרבה עדיף להשאירו בחוץ ולהגיף בעדו את דלת ביהמ"ד ולצלול בים התלמוד?

וי"ל, דהנה אמרו ז"ל (עי' סוטה ג.) אין אדם חוטא אלא א"כ נכנסה בו רוח שטות, ואמרינן (ב"ב קנח:) אוירא דארץ ישראל מחכים, א"כ לפי הנ"ל שבבית המדרש הוי בחינת ארץ ישראל י"ל, דאמרינן לו לאדם משוך איתך את היצר הרע לתוך ביהמ"ד ששם יש אוירא דארץ ישראל, ותתפקח דעתך ולא תחטא ודו"ק.

פוטו סטודיו

גל פז- רשת למוסיקה
ירושלים-ב"ב-חיפה

פוטו ציון
צילום אירועים, מצלמות וסטודיו

אחים הקר
רשת בשר למהדרין

• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס •

צבי ורצברגר
בית האנרגיה

המנעולן הנאמן זאב הורוביץ
דלתות פלדה ומפתחות

לעילוי נשמת
רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר

הישיבה
מוקד 'אחינו' לרכוונה, רישום וייעוץ
1-800-20-18-18 שיחת חינם